

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.08.2014, sp. zn. 29 Cdo 902/2012, ECLI:CZ:NS:2014:29.CDO.902.2012.1

Číslo: 19/2015

Právní věta: „Majetkem“ ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) zákona č. 328/1991 Sb. (ve znění účinném do 31. 12. 2007) se rozumí souhrn majetkových hodnot (věcí, pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných hodnot) náležejících dlužníku v době, kdy učinil právní úkon. Je-li dlužník podnikatelem, je závazek, který na sebe převzal právním úkonem v období rozhodném pro uplatnění zákonné neúčinnosti podle ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 328/1991 Sb. (ve znění účinném do 31. 12. 2007), „nepřiměřený“ dlužníkovu „majetku“ (ve smyslu § 15 odst. 1 písm. d/ tohoto zákona) tehdy, jestliže se zřetelem ke stavu tohoto majetku a k obvyklým obchodním příležitostem dlužníka (k očekávanému výnosu z podnikatelské činnosti dlužníka) v době, kdy právní úkon učinil, nelze důvodně předpokládat, že přejímaný závazek bude včas (v době splatnosti) a řádně splněn.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.08.2014

Spisová značka: 29 Cdo 902/2012

Číslo rozhodnutí: 19

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Odporovatelnost, Právní úkony

Předpisy: § 1 ZKV ve znění do 31.12.2007
§ 15 odst. 1 písm. d) ZKV ve znění do 31.12.2007
§ 6 ZKV

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 1. 7. 2010 zamítl M ě s t s k ý s o u d v Praze žalobu, kterou se žalobce (správce konkursní podstaty úpadce VP, a. s.) domáhal po žalovaném (E., s. r. o.), za účasti M. D. jako vedlejšího účastníka řízení na straně žalovaného, vydání plnění ve výši 27 558 459,10 Kč s desetiprocentním úrokem z prodlení za dobu od 1. 8. 2000 do zaplacení, do konkursní podstaty úpadce (bod I. výroku) a rozhodl o nákladech řízení a nákladech státu (body II. až IV. výroku).

Šlo o v pořadí druhé rozhodnutí soudu prvního stupně o věci samé. Prvním rozsudkem ze dne 29. 11. 2000 soud prvního stupně:

- 1) Určil, že označené dohody o převodu práv a povinností nájemce z označených leasingových smluv, uzavřených 1. 5. 1998 mezi žalovaným - tehdy EL, a. s. (jako pronajímatelem), B. F. (jako nájemcem - převodcem) a pozdějším úpadcem (jako nájemcem - nabyvatelem) jsou vůči*

konkursním věřitelům úpadce neúčinné (bod I. výroku).

2) Uložil žalovanému zaplatit žalobci (tehdejší správce konkursní podstaty úpadce JUDr. E. K.) do konkursní podstaty úpadce částku 28 994 124,70 Kč (bod II. výroku).

3) Rozhodl o nákladech řízení (bod III. výroku).

Usnesením ze dne 27. 3. 2002 však Vrchní soud v Praze rozsudek z 29. 11. 2000 zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Soud prvního stupně dospěl v rozsudku ze dne 1. 7. 2010 po provedeném dokazování k následujícím závěrům:

1) Podle znaleckého posudku znaleckého ústavu N., a. s., ze dne 3. 3. 2008 (dále jen „znalecký posudek“) byla výsledná hodnota čistého obchodního majetku pozdějšího úpadce k 1. 5. 1998 nulová, když celková hodnota jeho majetku činila 1 025 796 000 Kč a celková hodnota cizích zdrojů financování činila 1 472 381 000 Kč. Po celou dobu od 22. 3. 1998 do 15. 1. 1999 byl pozdější úpadce předlužen.

2) Dohody o převodu práv a povinností nájemce z leasingové smlouvy, uzavřené 1. 5. 1998 mezi žalovaným – tehdy EL, a. s. (jako pronajímatelem), B. F. (jako nájemcem – převodcem) a pozdějším úpadcem (jako nájemcem – nabyvatelem) (dále jen „dohody z 1. 5. 1998“), jimiž pozdější úpadce na sebe převzal závazky z leasingových smluv ve výši cca 27,5 miliónu Kč, (však) nejsou neúčinným právním úkonem úpadce ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“), jelikož objem majetku (aktiv) pozdějšího úpadce činil k 1. 5. 1998 (podle znaleckého posudku) 1 025 796 000 Kč.

3) Závazky, jež na sebe převzal pozdější úpadce dohodami z 1. 5. 1998, (totiž) činí jen necelá 3 % hodnoty jeho majetku.

K odvolání žalobce (jež se týkalo jen částky 19 074 848,70 Kč s příslušenstvím) Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 27. 9. 2011:

1) Potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ze dne 1. 7. 2010 v bodě I. výroku co do částky 19 074 848,70 Kč s desetiprocentním úrokem z prodlení za dobu od 1. 8. 2000 do zaplacení a v bodech II. a IV. výroku (první výrok).

2) Změnil rozsudek soudu prvního stupně v bodě III. výroku (druhý výrok).

3) Rozhodl o nákladech odvolacího řízení (třetí výrok).

Odvolací soud se co do odvoláním dotčené části zamítavého výroku rozsudku o věci samé ztotožnil se závěry soudu prvního stupně, dodává, že závěry ohledně definice majetku úpadce z pohledu ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) ZKV již vyslovil ve zrušujícím usnesení ze dne 27. 3. 2002 a neshledává důvod je měnit.

Soud prvního stupně poměřil závazky převzaté pozdějším úpadcem dohodami z 1. 5. 1998 hodnotou majetku pozdějšího úpadce, zjištěného znaleckým posudkem ve výši 1 025 796 000 Kč, s tím, že jde o závazky „zhruba v rozsahu“ 3 %. Na tomto základě pak neshledal předpoklady neúčinnosti právních úkonů podle § 15 odst. 1 písm. d) ZKV a předpoklady pro vydání sporné částky do konkursní podstaty úpadce podle § 15 odst. 2 ZKV. Tento jeho závěr má odvolací soud za správný; proto se již nezabýval dalšími námitkami žalobce, které v podstatě buď jen polemizují se závěry odvolacího soudu o vymezení majetku úpadce ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) ZKV, nebo se snaží překročit rámeček uplatněného práva daný žalobou.

Proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé podal žalobce dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) a c) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, namítaje, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tedy, že

napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, a požaduje, aby Nejvyšší soud v dotčeném rozsahu zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Přípustnost dovolání dle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. dovozuje dovolatel z toho, že odvolací soud měl při ústním odůvodnění rozsudku vyjádřit vázanost názorem obsaženým ve svém zrušujícím usnesení ze dne 27. 3. 2002 (v němž na str. 7 zdůraznil, že bude nezbytné provést i dokazování soupisem konkursní podstaty úpadce, ze kterého lze postavit najisto nejen závazky a pasiva úpadce, ale i jeho věci movité a nemovité a aktiva). Tento pokyn odvolacího soudu byl pro soud prvního stupně určující, když po vypracování rozsáhlého znaleckého posudku a jeho interpretaci znalcem dospěl k závěru, že rozhodný je pouze rozsah úpadcových aktiv. Odvolací soud pak v napadeném rozhodnutí v podstatě potvrdil závěr soudu prvního stupně, jenž lze stručně vyjádřit tak, že: „Každý subjekt, který má aktiva cca 1 025 000 000 Kč, převzetím jakéhokoliv závazku do výše cca 27 500 000 Kč nemůže co do podstaty jen matematickým porovnáním čísel převzít nepřiměřený závazek.“

V písemném vyhotovení napadeného rozhodnutí (str. 11) se tento názor odvolacího soudu objevuje v následující podobě:

„Závěry ohledně definice majetku úpadce z pohledu ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) ZKV již odvolací soud vyslovil ve svém usnesení č. j. 13 Cmo 39/2001-51, ze dne 27. 3. 2002 a neshledává důvod na těchto závěrech nic měnit“.

Podle dovolatele odvolací soud v usnesení ze dne 27. 3. 2002 nedefinoval pojem „majetek úpadce“ jen jako aktiva úpadce, jestliže však odvolací soud ono usnesení takto vyložil v napadeném rozhodnutí, mělo se dovolateli dostat poučení, že dovolání je přípustné dle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

Dovolatel připouští, že definice majetku ve zrušujícím usnesení z 27. 3. 2002 není jednoznačná, míní však, že o postup dle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. by mohlo jít i tehdy, je-li nové rozhodnutí soudu prvního stupně „usměrněno“ (srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, str. 1776).

S výhradou výše uvedené argumentace je dovolání přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c), odst. 3 o. s. ř., když napadené rozhodnutí řeší otázku dovolacím soudem neřešenou, a to v rozporu s hmotným právem. Konkrétně jde podle dovolatele o to, že pojem „majetek úpadce“ ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) ZKV nezahrnuje jen aktiva úpadce, nýbrž i „závazky a pasiva“ úpadce, respektive (obecněji) o to, že závazky úpadce v rozsahu 3 % jeho aktiv nejsou bez dalšího přiměřené ve smyslu § 15 odst. 1 písm. d) ZKV, neboť pod pojmem majetek se rozumí i pasiva a další závazky úpadce.

Ve vymezení pojmu „majetek úpadce“ je napadené rozhodnutí podle dovolatele nesprávné. Dovolatel míní, že Nejvyšší soud se touto otázkou nepřímou zabýval v rozsudku ze dne 31. 5. 2010, sp. zn. [29 Cdo 3680/2007](#) (jde o rozhodnutí uveřejněné v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročník 2012 pod číslem 52, které je – stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže – veřejnosti dostupné na webových stránkách Nejvyššího soudu), z nějž dovolatel cituje následující pasáž:

„Dovolací argumentace v dotčeném ohledu nevyvrací přiléhavé závěry odvolacího soudu o správnosti aplikace § 15 odst. 1 písm. d) ZKV na daný případ, jež jsou v souladu i se závěry soudu prvního stupně, podle nichž byl pozdější úpadce předlužen již v roce 1997, o čemž žalovaná věděla. Závěr

odvolacího soudu, že podnájemní smlouva je neúčinným právním úkonem ve smyslu označeného ustanovení, je tudíž správný.“

Odtud dovolatel dovozuje, že samotná otázka předlužení je pro právní posouzení věci významná, což potvrzuje jeho názor, že vykládaný pojem zahrnuje i závazky úpadce.

Je pak jinou věcí - uvádí dovolatel - že stejný rozsudek obsahuje tento závěr:

„Jinak řečeno, v případě, že si účastníci podnájemní smlouvy neúčinné ve smyslu § 15 odst. 1 písm. d) ZKV před prohlášením konkursu na majetek jednoho z nich poskytl navzájem peněžité plnění, popřípadě plnění, za něž jim přísluší peněžité náhrada, může se i po prohlášení konkursu ten z nich, který plnil ve větším rozsahu, úspěšně domoci jen vrácení toho, oč plnění, které sám poskytl, přesahuje plnění, které obdržel od druhé smluvní strany.“

Tento rozměr posouzení věci odvolací soud pominul, stejně jako jiné dovolatelovy námitky, a postavil své závěry na „neočekávané“ definici označeného pojmu. Z hlediska nyní podaného dovolání to zřejmě význam nemá, leč dokládá to, že i potud se odvolací soud odchýlil od rozhodovací praxe Nejvyššího soudu.

Výkladem ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) ZKV (ve znění účinném do 30. 4. 2000) se Vrchní soud v Praze zabýval v rozsudku ze dne 14. 2. 2002, sp. zn. 13 Cmo 15/2001 (jde o rozhodnutí uveřejněné v časopise Soudní judikatura číslo 1, ročník 2004, pod číslem 13).

Podle dovolatele lze usuzovat na nesprávnost právního posouzení věci odvolacím soudem též z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. [29 Odo 1099/2005](#), v němž Nejvyšší soud podtrhuje, že je nezbytné vzít v potaz též dopad převodu na majetkovou sféru dlužníka z hlediska účelu zákona o konkursu a vyrovnání a cíle konkursu. Konkrétně dovolatel cituje následující pasáž:

„V poměrech řízení o žalobě na vyloučení věci ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadce (§ 19 odst. 2 ZKV) tak nelze - při řešení otázky, zda věc byla z majetku dlužníka (pozdějšího úpadce) převedena za nápadně nevýhodných podmínek - vycházet jen z porovnání ceny, za kterou byl takový převod realizován, s cenou obvyklou, nýbrž je nezbytné vzít v úvahu i dopad tohoto převodu na majetkovou sféru dlužníka z hlediska účelu zákona o konkursu a vyrovnání a cíle konkursu. Jinými slovy, dojde-li v důsledku právního úkonu dlužníka (učiněného v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu anebo po podání tohoto návrhu do prohlášení konkursu) ke zmenšení majetku pozdějšího úpadce v rozsahu částky, která bude jak co do samotné výše, tak i z hlediska vlivu na uspokojení věřitelů z majetku tvořícího konkursní podstatu, zanedbatelná, nebude zpravidla naplněna ani podmínka existence nápadně nevýhodných podmínek podle § 15 odst. 1 písm. c) ZKV“.

A konečně dovolatel uvádí, že onen pojem podrobně nevysvětluje ani „komentářová“ literatura. V díle Zelenka, J. - Maršíková, J.: Zákon o konkursu a vyrovnání a předpisy souvisící - komentář, 2. vydání, Praha, Linde 2002, str. 461, se jen konstatuje, že se tak děje „ke své újmě, ve zjevném nepoměru ke svému majetku“ a díla Steiner, V.: Zákon o konkursu a vyrovnání. Komentář. 2. vydání. Linde Praha, a. s., Praha 1996 (dále jen „Steiner“), str. 114 a Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání. Komentář. 3. vydání, Praha, C. H. Beck 1998 (dále jen „Zoulík“), str. 112, tento pojem blíže nerozvádějí.

Žalovaný ve vyjádření má napadené rozhodnutí za správné. Poukazuje přitom na vyjádření (bývalého) vedlejšího účastníka akcentující potřebu odlišit pojmy „majetek“ a „čistý obchodní majetek“ (respektive „čisté obchodní jmění“), zejména na podání vedlejšího účastníka z 5. 5. 2011, v němž se uvádí, že:

- Nelze zaměňovat definici úpadku (kdy jsou splatné závazky úpadce vyšší než jeho majetek) a zákonnou definici neúčinného právního úkonu (kdy hodnota převzatého závazku musí být nepřiměřená právě a jen majetku úpadce, nikoliv čistému obchodnímu jmění).

- Opačný výklad by vedl k absurdnímu závěru, že jakýkoliv právní úkon úpadce (poté co došlo k jeho předložení) by byl právním úkonem neúčinným (protože by byl nepřiměřený zápornému čistému obchodnímu jmění). V takovém případě by ale zákonodárce nemusel konstruovat složitou hypotézu právní normy dle § 15 ZKV, ale mohl by prohlásit za neúčinné všechny právní úkony úpadce poté, kdy došlo k předložení.

Žalovaný dále zdůrazňuje specifickou leasingových smluv, s tím, že u nich je proti hodnotě převzatých závazků postavena hodnota v podobě možnosti užívat majetek, který byl předmětem leasingu.

Zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčním zákonem), byl s účinností od 1. 1. 2008 zrušen zákon o konkursu a vyrovnání (§ 433 bod 1. a § 434), s přihlédnutím k § 432 odst. 1 insolvenčního zákona se však pro konkursní a vyrovnací řízení zahájená před účinností tohoto zákona (a tudíž i pro spory vedené na jejich základě) použijí dosavadní právní předpisy (tedy vedle zákona o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2007, i občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. 12. 2007). Srov. k tomu též důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. [29 Cdo 3375/2010](#), uveřejněného pod číslem 41/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Nejvyšší soud se nejprve zabýval přípustností dovolání. V režimu ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. shledává Nejvyšší soud dovolání přípustným, když zásadní právní význam napadeného rozhodnutí přisuzuje řešení otázky dovoláním předestřené a dovolacím soudem dosud nezodpovězené. Jelikož dovolatel uplatnil pouze dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. a neuplatňuje skutkový dovolací důvod dle § 241a odst. 3 o. s. ř., shledává Nejvyšší soud zbytečným řešit, zda na základě dovolací argumentace lze dovodit přípustnost dovolání (bez dalšího) podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Ustanovení § 1 ZKV a § 15 odst. 1 a 2 ZKV zněla v době uzavření dohod z 1. 5. 1998 následovně:

§ 1

(1) Účelem tohoto zákona je uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku.

(2) Dlužník je v úpadku, jestliže má více věřitelů a není schopen plnit své splatné závazky. Jestliže dlužník zastavil platby, má se za to, že není schopen plnit své splatné závazky.

(3) Fyzická osoba, je-li podnikatelem, a právnická osoba je v úpadku i tehdy, jestliže je předložena. O předložení jde tehdy, jestliže tato osoba má více věřitelů a jestliže její splatné závazky jsou vyšší než její majetek; do ocenění dlužníkovy majetku se zahrne i očekávaný výnos z pokračující podnikatelské činnosti, lze-li příjem převyšující náklady při pokračování podnikatelské činnosti důvodně předpokládat.

§ 15

(1) Jestliže byl prohlášen konkurs, jsou vůči věřitelům neúčinné právní úkony dlužníka, provedené v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu anebo po podání tohoto návrhu do prohlášení konkursu, kterými

- a) se podílí na založení právnické osoby anebo ji sám zakládá,
- b) nabývá majetkovou účast v obchodní společnosti či družstvu, popřípadě na podnikání jiné osoby,
- c) převádí věci, práva a jiné majetkové hodnoty ze svého majetku na jiné osoby bezplatně nebo za nápadně nevýhodných podmínek s výjimkou přiměřeného daru osobám blízkým k obvyklým příležitostem,
- d) na sebe přejímá svému majetku nepřiměřené závazky,
- e) odmítá dědictví nebo dar, aniž k tomu měl závažný důvod, který nespočívá v jeho majetkové situaci.

(2) Plnění z neúčinných právních úkonů nebo náhrada za ně musí být vydáno do podstaty; domáhat se toho může správce i kterýkoli z konkursních věřitelů.

V této podobě, pro věc rozhodné, platila ustanovení § 1 a § 15 odst. 1 a 2 ZKV též v době prohlášení konkursu na majetek úpadce (18. 3. 1999). Do 1. 1. 2008, kdy byl zákon o konkursu a vyrovnání zrušen insolvenčním zákonem, doznala tato ustanovení změn (s účinností od 1. 5. 2000, po novele provedené zákonem č. 105/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony) tak, že:

- 1) V § 1 odst. 2, větě první a druhé, ZKV byla za slova „není schopen“ vložena slova „po delší dobu“ (tato změna nemá pro dále formulované závěry význam).
- 2) V § 15 odst. 1 ZKV bylo doplněno písmeno f) (pravidlo formulované v návěští odstavce 1 se na základě tohoto doplnění vztahuje též na právní úkony, jimiž dlužník „uzavírá smlouvy o nájmu nebo o výpůjčce svého majetku nebo k tomuto majetku zřizuje věcné břemeno za nápadně nevýhodných podmínek“; o takové právní úkony však v dané věci nejde).

Podle ustanovení § 6 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, obchodním majetkem pro účely tohoto zákona se rozumí souhrn majetkových hodnot (věcí, pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných jiných hodnot), které patří podnikateli a slouží nebo jsou určeny k jeho podnikání (odstavec 1). Pro účely tohoto zákona se soubor obchodního majetku a závazků vzniklých podnikateli v souvislosti s podnikáním označuje jako obchodní jmění (dále jen „jmění“) (odstavec 2). Čistým obchodním jměním je obchodní majetek po odečtení závazků vzniklých podnikateli v souvislosti s podnikáním (odstavec 3).

V této podobě, pro věc rozhodné, platilo citované ustanovení obchodního zákoníku jak v době uzavření dohod z 1. 5. 1998, tak v době prohlášení konkursu na majetek úpadce (18. 3. 1999).

Ustanovení § 15 ZKV v podobě citované výše bylo vtěleno do zákona o konkursu a vyrovnání s účinností od 1. 6. 1996, po novele provedené zákonem č. 94/1996 Sb., kterým se mění a doplňují zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Vládní návrh této novely zákona projednávala Poslanecká sněmovna ve svém prvním volebním období 1993 - 1996 jako tisk č. 1976, přičemž text ustanovení § 15 odst. 1 a 2 ZKV byl (v nezměněné podobě) obsažen pod bodem 22. vládního návrhu. Ve zvláštní části důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely zákona (k bodům 22. a 23.) jsou zaváděné změny § 15 a § 16 ZKV

odůvodněny takto:

„Závažnou problematikou úspěšnosti konkursu jsou právní prostředky, jimiž se brání tomu, aby dlužník v očekávání konkursního řízení nedisponoval svým majetkem způsobem, který poškozuje věřitele a jejich zájmy (zejména různými majetkovými převody, jimiž se snižuje rozsah majetku, který by měl patřit do konkursní podstaty). Podle platné právní úpravy je základním prostředkem, sloužícím tomuto cíli tzv. odporovatelnost (§ 42a občanského zákoníku, dosavadní § 15 ZKV), jejímž prostřednictvím lze dosáhnout toho, že úkony zkracující věřitele jsou vůči nim prohlášeny za neúčinné. Odporovatelnost má poměrně široké použití, ale jejím nedostatkem je, že ve většině případů musí být prokázána subjektivní stránka, tj. dlužníkův úmysl zkrátit věřitele a vědomí druhé strany o něm. Její prokazování vede ke komplikovaným a zdoluhavým sporům, které krajně znesnadňují doplnění konkursní podstaty o předmět plnění odporovatelného úkonu.

Z toho důvodu (podle vzoru některých zahraničních úprav) zavádí novela v novém znění § 15 vedle odporovatelnosti i neúčinnost, která nastává přímo ze zákona. Tato neúčinnost není podmíněna tím, že by musila být prokazována subjektivní stránka (tj. úmysl zkrátit věřitele a vědomí o něm). Na druhé straně nemá obecnou povahu, ale týká se jen taxativně určených právních úkonů, u nichž to odůvodňuje jejich povaha, smysl či cíl. Tyto úkony musí být uskutečněny v poměrně krátké době před podáním návrhu na konkurs anebo po podání tohoto návrhu.“

Zoulík uvádí k zákonné neúčinnosti právních úkonů dlužníka podle § 15 ZKV následující:

Str. 113: „Zákonná neúčinnost podle § 15 KV byla zavedena zákonem č. 94/1996 Sb. proto, že neúčinnost na základě odporovatelnosti, existující do té doby výlučně, neposkytovala věřitelům dostatečnou ochranu proti úpadcovým jednáním, která je zkracovala. Nedostatečnost (resp. komplikovanost a ztížená uplatnitelnost) ochrany prostřednictvím odporovatelnosti spočívala v tom, že předpokladem pro její uplatnění je ve většině případů prokázání subjektivní stránky u jednajících osob (tj. úmysl zkrátit věřitele u úpadce a vědomí o tom u jeho smluvního partnera). Pro náročnost důkazu o těchto skutečnostech byla odporovatelnost jen zřídka úspěšně uplatnitelná, a pokud se důkaz podařil, bylo nutné, aby proběhlo poměrně složité a zdoluhavé řízení jako incidenční spor.

Proto zákon vytypoval určité právní úkony, jejichž prostřednictvím typicky dochází ke zkrácení věřitelů v době, kdy dlužníku již hrozí konkurs. V těchto případech – v zákoně taxativně stanovených

- není třeba domáhat se vyslovení neúčinnosti odpůrci žalobou, ale neúčinnost nastává ze zákona. Zákonná neúčinnost je z tohoto hlediska zvláštní (v podstatě mimořádný) prostředek ochrany zájmů věřitelů; na rozdíl od odporovatelnosti jej proto nelze uplatnit obecně ohledně jakýchkoli právních úkonů zkracujících věřitele, ale pouze u oněch úkonů, které jsou v zákoně výslovně uvedeny.

Str. 115: „Právní úkony, ohledně nichž vzniká neúčinnost ze zákona, jsou vypočteny taxativně. Tento způsob jejich výčtu vyplývá z určité výjimečnosti situace, o níž jde. To současně znamená, že je nelze rozmnožit o některé další úkony, u nichž sice také dochází k tomu, že jsou věřitelé zkracováni, ale které zákon neuznal za tak závažné, aby s nimi spojil neúčinnost ze zákona. Proto např. platby ve prospěch pouze některého nebo některých věřitelů, byť jsou jimi ostatní věřitelé znevýhodněni, nelze postihnout podle § 15 ZKV, ale pouze podle § 16 ZKV; obdobně je tomu i s převodem podílu v obchodní společnosti.“

Steiner se k téže problematice vyslovuje takto:

Str. 114: „(...) úprava vyjádřená ustanovením § 15 není již vázána ani na komplikovaný důkaz zavinění a ani na jiné podmínky subjektivní povahy. Nemá také na rozdíl od § 16 obecnou povahu, neboť se týká pouze taxativně vypočtených právních úkonů (srov. § 15 odst. 1 písm. a/ - e/), které byly vybrány se zřetelem na jejich zvláštní povahu, smysl a zaměření. To je též důvodem poměrně krátké šestiměsíční lhůty, v níž musí být provedeny právní úkony, ať již před podáním návrhu na

konkurs anebo po podání tohoto návrhu, aby se staly ex lege bezúčinnými, to vše za dalšího předpokladu, že konkurs byl již prohlášen.“

Na tomto místě Nejvyšší soud podotýká, že jako východiska, na nichž spočívá i jeho rozhodovací činnost, přejímá závěry formulované k výkladu právních norem Ústavním soudem již ve stanovisku jeho pléna ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st.-1/96, uveřejněném pod číslem 9/1997 Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu. Tam Ústavní soud vysvětlil, že vázanost soudu zákonem neznamená bezpodmínečně nutnost doslovného výkladu aplikovaného ustanovení, nýbrž zároveň vázanost smyslem a účelem zákona. V případě konfliktu mezi doslovným zněním zákona a jeho smyslem a účelem je důležité stanovit podmínky priority výkladu *e ratione legis* před výkladem jazykovým, podmínky, jež by měly představovat bariéru možné libovůle při aplikaci práva. Tamtéž Ústavní soud dodal, že smysl a účel zákona lze dovodit především z autentických dokumentů vypovídajících o vůli a záměrech zákonodárce, mezi něž patří důvodová zpráva k návrhu zákona (uvědomuje si skutečnost, že ze souhlasu zákonodárce s osnovou návrhu lze pouze presumovat i jeho souhlas s jejími důvody) a dále z argumentace přednesené v rozpravě při přijímání návrhu zákona. Smysl a účel zákona lze dále dovodit z pramenů práva. Při aplikaci právního ustanovení je nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění. Pouze za podmínky jeho nejasnosti a nesrozumitelnosti (umožňující např. více interpretací), jakož i rozporu doslovného znění daného ustanovení s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoliv pochybnost, lze upřednostnit výklad *e ratione legis* před výkladem jazykovým. Srov. shodně např. též důvody rozsudků velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008, sp. zn. [31 Odo 495/2006](#) (jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 45/2009 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek), ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. [31 Cdo 1693/2008](#) (jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 34/2011 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek), ze dne 9. 3. 2011, sp. zn. [31 Cdo 4545/2008](#) (jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 84/2011 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek), a ze dne 9. 10. 2013, sp. zn. [31 Cdo 3881/2009](#) (jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 10/2014 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek).

S žalovaným lze souhlasit v tom, že pojem „majetek“ je v zákoně o konkursu a vyrovnání opakovaně používán v tom významu, že jde o „aktiva“, tedy o souhrn majetkových hodnot (věcí, pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných hodnot) náležejících dlužníku (úpadci), přičemž součástí „majetku“ v tomto smyslu nejsou dlužníkovy závazky (dluhy) a nejde tak ani o „jmění“, respektive o „čisté jmění“, ve smyslu definovaném v § 6 obch. zák. (byť jen pro účely onoho zákona). Srov. k tomu (u konkursu) především ustanovení § 1 odst. 3, § 2 odst. 3, § 4 odst. 3, § 4a odst. 1, 2 a 4, § 5a odst. 2, § 6, § 9a odst. 1, § 9b odst. 1 a 2, § 9c, § 9d odst. 2 až 4, § 12a odst. 3 a 4, § 14 odst. 1, § 14a odst. 1, § 15 odst. 1 písm. c), § 16 odst. 4, § 17, § 17a, § 17b odst. 1, § 17c odst. 2, § 18 odst. 2, § 19 odst. 3, § 26 odst. 3, § 27b odst. 1, § 29, § 33 odst. 1 písm. d), § 35, § 37 odst. 3, § 41 odst. 1 písm. a), § 43 odst. 3 a § 44 odst. 1 písm. d) ZKV (ve znění účinném do 31. 12. 2007), z nichž je patrné používání tohoto pojmu ve výše popsaném smyslu (coby aktiva).

Již na tomto základě lze uzavřít – při respektu k zásadě stálosti (konstantnosti) pojmosloví v právním předpisu (jejímž obsahem je požadavek, aby vždy, kdy je v právním předpisu použit týž výraz, bylo tím míněno totéž a byl-li použit jiný výraz, bylo tím míněno něco jiného) (srov. v literatuře např. Knapp., V.: Teorie práva, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 1995, str. 125) – že „majetkem“ ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) ZKV se rozumí souhrn majetkových hodnot (věcí, pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných hodnot) náležejících dlužníku v době, kdy učinil právní úkon.

Pro posouzení správnosti závěrů napadeného rozhodnutí o nemožnosti podřadit zkoumaný právní úkon dlužníka ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) ZKV však není sama o sobě určující definice pojmu „majetek“, nýbrž výklad tohoto pojmu v kontextu celého sousloví „na sebe přejímá svému majetku nepřiměřené závazky“. Jinak řečeno, smyslu úpravy obsažené v ustanovení § 15 odst. 1 písm. d) ZKV (její použitelnosti na právní úkony učiněné dlužníkem v rozhodném období vymezujícím jejich

možnou zákonnou neúčinností) se lze dobrat jen prostřednictvím odpovědi na otázku, kdy lze „závazky“, které na sebe dlužník přejímá svými právními úkony, mít za „nepřiměřené“ dlužníkovu „majetku“.

Logikou věci je dáno (obecná lidská zkušenost vybízí k úsudku), že to, zda závazky, jež na sebe určitá osoba (lhostejno, zda právnická nebo fyzická) přejímá svými právními úkony, jsou „(ne)přiměřené“ stavu „majetku“ takové osoby, se poměruje způsobilostí tohoto majetku ony závazky „pokrýt“ (schopností takové osoby uspokojit přejímané závazky ze svého majetku řádně a včas). Vážnou-li na tomto majetku i další závazky (dluhy), má to samozřejmě význam pro závěr, zda další (přejímaný) závazek (dlužníka) je závazkem „(ne)přiměřeným“ stavu „majetku“ (dlužníka).

Lze shrnout, že je-li dlužník podnikatelem (jako v tomto případě, kdy dlužníkem je akciová společnost), je závazek, který na sebe převzal právním úkonem v období rozhodném pro uplatnění zákonné neúčinnosti podle ustanovení § 15 odst. 1 ZKV, „nepřiměřený“ dlužníkovu „majetku“ (ve smyslu § 15 odst. 1 písm. d/ ZKV) tehdy, jestliže se zřetelem ke stavu tohoto majetku a k obvyklým obchodním příležitostem dlužníka (k očekávanému výnosu z podnikatelské činnosti dlužníka) v době, kdy právní úkon učinil, nelze důvodně předpokládat, že přejímaný závazek bude včas (v době splatnosti) a řádně splněn.

O takový případ půjde typově i tehdy, je-li dlužník v době převzetí závazku předlužen ve smyslu § 1 odst. 3 ZKV, tedy má-li více věřitelů (nejméně 2), jsou-li zároveň jeho splatné závazky (i při zahrnutí očekávaného výnosu z pokračující podnikatelské činnosti, lze-li příjem převyšující náklady při pokračování podnikatelské činnosti důvodně předpokládat) vyšší než jeho majetek a současně nelze důvodně předpokládat, že právní úkon, jímž na sebe dlužník přebírá nový závazek (dluh), povede ke změně tohoto stavu tak, aby přejímaný závazek mohl být včas (v době splatnosti) a řádně splněn.

Důvodně předpokládat (v době převzetí závazku právním úkonem dlužníka), že přejímaný závazek bude včas (v době splatnosti) a řádně splněn, nebude ostatně možné, ani kdyby takový závazek mohl být uspokojen (z jinak dostatečného majetku dlužníka) jen při současném poškození věřitelů dříve splatných pohledávek; srov. např. § 253 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Dovolatel v této souvislosti přiléhavě poukázal na to, že výklad § 15 odst. 1 písm. d) ZKV ve výše uvedeném směru naznačuje i jím citovaná pasáž rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. [29 Cdo 3680/2007](#).

Žalovaný oproti tomu namítá, že takový výklad by vedl k závěru, že jakýkoliv právní úkon úpadce (poté co došlo k jeho předlužení) by byl právním úkonem neúčinným (protože by byl nepřiměřený zápornému čistému obchodnímu jmění), takže by zákonodárce nemusel konstruovat složitou hypotézu právní normy dle § 15 ZKV, ale mohl by prohlásit za neúčinné všechny právní úkony úpadce poté, kdy došlo k předlužení, a že jde o závěr absurdní.

K tomu Nejvyšší soud uvádí, že již z dikce § 4a ZKV, ve znění účinném v době prohlášení konkursu na majetek dlužníka (18. 3. 1999), se podává, že stav, kdy dlužník, jímž je právnická osoba nebo fyzická osoba - podnikatel, na sebe nepodal bez zbytečného odkladu návrh na prohlášení konkursu, ačkoliv je v úpadku (lhostejno, zda ve formě platební neschopnosti nebo předlužení), byl zákonem o konkursu a vyrovnání vnímán jako stav protiprávní.

Právní posouzení věci odvolacím soudem tudíž ve světle podaného výkladu správné není.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadené rozhodnutí zrušil včetně závislých výroků o nákladech řízení a vrátil věc odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).